

4. Максименцев М.Г. Протидія злочинності у сфері надкористування : монографія Харків : Панов А. М., 2019.487 с.

5. Туляков В.О. Принцип законності у динаміці рішень ЄСПЛ та розвиток кримінального законодавства України. *Концептуальні засади Нової редакції Кримінального кодексу України* : матер. міжн. наукової конференції. Харків, 2019. С. 125-130.

6. Tulyakov, V. The dualism of business victimization and organized crime. *Trends in Organized Crime*. March 2001. 6(3):94-99 DOI:10.1007/s12117-001-1008-4

7. Турлова Ю. А. Протидія екологічній злочинності в Україні: кримінологічні та кримінально-правові засади : дис. ...доктора юрид. наук 12.00.08. Київ, 2018. 465 с.

ФОМЕНКО А. Є.,

кандидат юридичних наук,

ректор

(Дніпропетровський державний

університет внутрішніх справ)

ORCID: 0000-0003-3755-4130

УДК 343.91

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.3-2.23>

ДОСВІД КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ УГОРЩИНИ ТА ЕСТОНСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

Актуальність статті полягає в тому, що з утворенням в Україні Національної поліції рівень довіри до цього правоохоронного органу суттєво зріс. Водночас, для того, щоб зберегти названу тенденцію, важливо демонструвати ефективну роботу, що проявляється у зменшенні рівня злочинності. Для досягнення подібної динаміки важливо проводити якісну кримінологічну роботу, наприклад тієї, яку реалізує поліція країн Європейського союзу. Метою статті є дослідження досвіду кримінологічної діяльності поліції Угорщини та Естонської Республіки. Встановлено, що кримінологічна діяльність займає одне з центральних місць в роботі поліції Угорщини та Естонської Республіки. Визначено, що Закон Угорщини «Про поліцію» передбачає цілий ряд функцій, пов'язаних із кримінологічною діяльністю поліції, які не просто носять декларативний характер, а активно реалізуються на практиці. Зокрема, заслуговує на увагу проект «І сам так не роби, і комусь не дозволяй!», який спрямований на попередження ювенальної злочинності та насильства в школах. Запропоновано перейняти досвід реалізації цього проекту в Україні. З'ясовано, що важливою в контексті профілактичної діяльності поліції є наявність спеціальних інформаційних баз. Названий вище нормативно-правовий акт передбачає утворення поліцією Естонської Республіки «Інформаційної системи ПОЛІС», до якої вносяться дані про кримінальні провадження, відомості про профілактичні заходи, дані про діяльність слідчих ізоляторів тощо. На основі аналізу положень естонського Закону «Про поліцію та прикордонну охорону» зроблено висновок про те, що діяльність цього правоохоронного органу зорієнтована на профілактику злочинів та адміністративних правопорушень. На особливу увагу заслуговує проект «Інтернет-констеблі», спрямований на залучення поліцейських до мережі

Інтернет з метою налагодження ефективної комунікації з населенням. Крім того, цікавим виглядає рішення запровадити символ поліції, яким в Естонській Республіці є лев на ім'я Лео (такий захід дозволив сформувати позитивний імідж поліції в очах дітей).

Ключові слова: кримінологія, поліція, запобігання злочинності, поліцейська діяльність, кримінологічна діяльність, профілактична діяльність.

Fomenko A. Ye. Experience of criminological activity of police Hungary and the Republic of Estonia

The relevance of the article is that with the formation of the National Police in Ukraine, the level of trust in this law enforcement agency has increased significantly. At the same time, in order to maintain this trend, it is important to demonstrate effective work, which is manifested in reducing crime. To achieve such dynamics, it is important to conduct high-quality criminological work, similar to that carried out by the police of the European Union. The aim of the article is to study the experience of criminological activities of the police of Hungary and the Republic of Estonia. It has been established that criminological activity occupies one of the central places in the work of the police of Hungary and the Republic of Estonia. It has been determined that the Hungarian Law on the Police provides for a number of functions related to the criminological activities of the police, which are not merely declarative in nature, but are actively implemented in practice. In particular, the project "Do not do it yourself, and do not let anyone!", Which aims to prevent juvenile delinquency and violence in schools, deserves attention. It is proposed to adopt the experience of implementing this project in Ukraine. It was found that the availability of special information databases is important in the context of police prevention activities. The above-mentioned legal act provides for the establishment by the police of the Republic of Estonia of the "POLIS Information System", which includes data on criminal proceedings, information on preventive measures, data on the activities of pre-trial detention centers, etc. Based on the analysis of the provisions of the Estonian Law on Police and Border Guard, it was concluded that the activities of this law enforcement body are focused on the prevention of crimes and administrative offenses. Of particular note is the Internet Constable project, aimed at attracting police officers to the Internet in order to establish effective communication with the public. Also interesting is the decision to introduce a police symbol, which in the Republic of Estonia is a lion named Leo (such an event allowed to form a positive image of the police in the eyes of children).

Key words: criminology, police, crime prevention, policing, criminology, prevention.

Вступ. З утворенням в Україні Національної поліції рівень довіри до цього правоохоронного органу суттєво зріс. Водночас, для того, щоб зберегти названу тенденцію, важливо демонструвати ефективну роботу, що проявляється у зменшенні рівня злочинності. Для досягнення подібної динаміки важливо проводити якісну кримінологічну роботу, нацшталт тієї, яку реалізує поліція країн ЄС.

Стан дослідження. Варто вказати, що питанню кримінологічної діяльності поліції приділялася й приділяється чимала увага у працях таких вітчизняних вчених, таких як С. В. Бабанін, А. М. Бабенко, О. М. Бандурка, А. Б. Блага, В. С. Батиргарєєва, В. М. Бєсчашний, Є. М. Блажівський, І. Г. Богатирьов, В. І. Борисов, Р. С. Вєприцький, М. Г. Вєрбєнський, В. В. Голіна, Б. М. Головкін, В. К. Гришук, Л. М. Давиденко, Ю. Б. Данильченко, С. Ф. Дєнісов, Т. А. Дєнісова, О. М. Джужа, В. М. Дрьомін, В. П. Ємельянов, О. О. Житний, А. П. Закалюк, А. Ф. Зелінський, О. С. Ішук, О. Г. Кальман, А.В. Коваленко, Т. В. Корнякова,

О. Г. Колб, О. М. Костенко, І. М. Копотун, О. М. Литвак, О. М. Литвинов, О. А. Мартиненко, В. О. Меркулова, В. А. Мисливий, С. А. Мозоль, А. А. Музика, Ю. В. Нікітін, Ю. В. Орлов, Н. А. Орловська, В. М. Попович, В. В. Сокурєнко, В. А. Тимошенко, В. П. Тихий, В. М. Трубников, В. О. Туляков, П. Л. Фріс, В. Б. Харченко, О. М. Храмцов, П. В. Хряпінський, В. В. Шаблістий, В. І. Шакур, О. С. Шеремет, О. Ю. Шостко, О. О. Юхно, Н. М. Ярмиш та ін. Водночас, досвід кримінологічної діяльності поліції інших держав (зокрема, Угорщини та Естонської Республіки) розглядався поверхнево.

Метою статті є дослідження досвіду кримінологічної діяльності поліції Угорщини та Естонської Республіки.

Виклад основного матеріалу. Перелічені держави своїми реформами (у тому числі в галузі правоохоронної діяльності) демонструють нам позитивний приклад перетворення на сучасну демократичну розвинену державу. Зокрема, ці країни є членами ЄС та НАТО (нагадаємо, саме ці напрями розвитку задекларовані в Конституції України), в яких рівень довіри населення до поліції є доволі високим, що зумовлено якісною профілактичною роботою цього правоохоронного органу.

Отже, розпочнемо наше дослідження з аналізу кримінологічної діяльності поліції Угорщини. Відповідно до Закону Угорщини від 1994 року «Про поліцію», поліція – це озброєний правоохоронний орган, що складається з підрозділів, які виконують загальні завдання поліції, підрозділу, що відповідальний за попередження та розкриття кримінальних правопорушень, підрозділу, відповідального за боротьбу з тероризмом та міграційної поліції.

Отже, структура поліції Угорщини складається з чотирьох видів поліції. Не дивлячись на те, що попередженням та розкриттям кримінальних правопорушень займається окремий вид поліції, даний обов'язок є універсальним та поширюється на всі підрозділи.

Ч. 1 ст. 1 названого нормативно-правового акта [1] передбачає ряд завдань поліції у сфері попередження злочинності, правоохоронної діяльності та державного управління. Зокрема, поліція:

1) здійснює профілактику кримінальних правопорушень, в ході якої простежує кримінальну ситуацію в Угорщині, досліджує ризики вчинення кримінальних правопорушень, спроб вчинення кримінальних правопорушень тощо;

2) виконує повноваження органу по розслідуванню порушень, бере участь у попередженні та виявленні правопорушень;

3) виконує службові завдання, пов'язані з виготовленням, розповсюдженням та використанням відповідних засобів та матеріалів, небезпечних для публічної безпеки;

4) вживає необхідні заходи для вирішення конфліктних та масових міграційних ситуацій, які несуть пряму загрозу державному ладу та для попередження протиправних дій, спрямованих проти державного ладу;

5) здійснює внутрішній контроль з метою попередження та розкриття злочинів, вказаних у цьому законі;

6) на території Угорщини: а) виявляє терористичні організації; б) попереджує, виявляє та протидіє спробам окремих осіб, груп та організацій вчинити терористичні злочини; г) протидіє спробам окремих осіб, груп осіб та організацій сприяти діяльності терористичної організації шляхом надання фінансових ресурсів або будь-яким іншим способом;

7) сприяє підтриманню порядку у початкових та середніх школах за ініціативою шкіл тощо.

Наведені положення угорського Закону «Про поліцію» демонструють важливість кримінологічної діяльності поліції в питанні протидії злочинності та є типовими для країн ЄС (наприклад, схожі норми зустрічаються у румунському Законі «Про організацію та функціонування румунської поліції»).

Цікавою та унікальною виглядає функція угорської поліції у вигляді підтримання порядку у початкових та середніх школах. Окрім безпосередньої охорони закладів освіти, поліція намагається брати участь у вихованні молоді шляхом розроблення різноманітних тренінгів та освітніх програм.

Як приклад, в Угорщині розроблено проект «І сам так не роби, і комусь не дозволяй!» («Разом задля майбутнього»), спрямований на попередження ювенальної злочинності та насильства в школах, захист дітей. Він має на меті поставити під контроль і викоринити насильницьку поведінку в школах шляхом формування у вчителів ефективних навичок спілкування з учнями й вирішення конфліктних ситуацій між ними. В основу проекту покладено комплексну методику управління конфліктними ситуаціями в колективі з метою недопущення ювенальної злочинності, зокрема крадіжок. Проект також покликаний допомогти цільовим групам (підліткам) і відповідним фахівцям (вчителям, соціальним працівникам) краще розуміти один одного. Він має чимало складників і передбачає певну послідовність дій, метою яких є виховання дітей як законослухняних громадян, вироблення у них професійної орієнтації, формування позитивного ставлення до життя і надання методичної допомоги вчителям. Крім того, проект інформує громадян про їхні права, специфіку роботи поліції та шляхи уникнення небезпечних ситуацій [2, с. 99-100].

Думається, така робота з дітьми та вчителями здатна вилитись у суттєве зменшення рівня злочинності серед неповнолітніх. Крім того, в майбутньому за допомогою такої роботи держава може отримати освічене законослухняне покоління, яке сприятиме розбудові та модернізації держави.

Зауважимо, що схожі програми функціонують і у Республіці Польща, Словачкій Республіці та Румунії. Наслідком їх впровадження є поступове зменшення рівня злочинності всередині країни.

Розглянемо досвід такої країни Балтії, як Естонська Республіка, яка, як і Україна, свого часу входила до складу колишнього СРСР. Після розпаду Радянського Союзу Естонська Республіка зіштовхнулася зі схожими проблемами в частині побудови сучасної демократичної держави з ефективними в частині боротьби зі злочинністю правоохоронними органами, що і Україна.

Основним нормативно-правовим актом, що регламентує діяльність поліції є Закон від 06.05.2009 «Про поліцію та прикордонну охорону». Відповідно до ст. 2 даного законодавчого акта, поліція – це орган виконавчої влади, який входить у сферу управління Міністерства внутрішніх справ та основними функціями якого є охорона публічного порядку, охорона кордонів, виявлення та усунення забруднення морського середовища, організація пошуків та рятувальні операції на морі, організація питань у сфері громадянства та міграції [3].

Охорона вказаних соціальних цінностей (або ж суспільних відносин, до складу яких вони входять) досягається як шляхом безпосереднього реагування поліцією на факти анти-суспільної поведінки, так і за допомогою проведення заходів профілактики.

Як зазначає В.В. Чумак, до заходів роз'яснювально-превентивної діяльності естонської поліції належать:

1. Запровадження символу поліції, яким став лев. Його зображення розміщено на державному Гербі Естонської поліції й на емблемі Департаменту поліції та державної охорони, знаменуючи шляхетність і відданість своїй справі. Лев на ім'я Лео є символом естонської поліції передусім для дітей, які його обрали, тому що, на їхню думку, він символізує свободу [4, с. 198].

Таке рішення дозволяє з дитинства привчати населення до думки, що поліцейський – це певний супергерой, який завжди допоможе у скрутній ситуації, а не каратель, зустріч з яким може обернутися проблемами. Крім того, подібний підхід сприяє правовому вихованню молоді.

Зауважимо, що вказаний напрям діяльності схожий на той, що проводиться поліцією Румунії (румунською поліцією було створено чотири персонажі, які дозволяють налагодити контакт з дітьми (песик, комісар поліції, хороший хлопчик та пухнастий агент), сприяють їх вихованню в дусі законослухняності).

2. Уведення в дію телефону гарячої лінії 612 3000, окрім основного телефонного номера 112. Телефоном гарячої лінії клієнти можуть отримати інформацію з питань: заповнення анкет, клопотань; чинні кампанії Департаменту поліції Естонії та прикордонної поліції; стан розслідування в справі; перебіг проваджень по документах; місце знаходження евакуйованих автомобілів тощо.

3. Розміщення на сайтах поліції «превенційних порад» населенню, які підготували висококваліфіковані фахівці, зокрема потерпілим чи свідкам від правопорушення, алгоритмів уникнення або вирішення кризових ситуацій, а також оптимальних шляхів усунення наявних загроз, стан дорожнього руху в разі візитів іноземних делегацій тощо [4, с. 198].

Отже, будь-який громадянин може отримати різну інформацію криминологічного характеру, яка дозволить йому зменшити рівень віктимності.

Загалом, перелічені види діяльності є досить цікавими та, в разі професійного підходу з боку поліції, здатні призвести до суттєвого зменшення рівня злочинності у державі.

Варто зауважити, що у згаданому вище Законі Естонської Республіки «Про поліцію та прикордонну охорону» передбачено, що однією з основних функцій поліції є попередження злочинів, передбачених законом про кримінальну відповідальність цієї держави, якщо даний обов'язок не покладено на інші правоохоронні органи.

Додамо, що подібний підхід застосовується і у Республіці Польща, Румунії, Словацькій Республіці та Угорщині. Як показує практика, він є не просто допустимим, а ефективним та необхідним.

Важливою в контексті профілактичної діяльності поліції є наявність спеціальних інформаційних баз. Названий вище нормативно-правовий акт передбачає утворення поліцією Естонської Республіки «Інформаційної системи ПОЛІС», до якої вносяться дані про кримінальні провадження, відомості про профілактичні заходи, дані про діяльність слідчих ізоляторів тощо.

Нагадаємо, схожі положення містяться і у ст. 26 «Формування інформаційних ресурсів поліцією» Закону України «Про Національну поліцію». Втім, певною перевагою естонської інформаційної системи є її багатофункціональність, яка досягається шляхом накопичення різних видів інформації.

Зауважимо, що у Естонській Республіці реалізується ряд цікавих проєктів, спрямованих на профілактику злочинності. Наприклад, започаткування проєкту «Інтернет-констеблі» в другій половині 2010 року стало втіленням ідеї залучення поліції до діяльності у віртуальній мережі задля підвищення безпеки в Інтернеті та покращання профілактичної роботи поліції. Основною метою проєкту було створення віртуальних поліцейських осередків на вебпорталах, найчастіше відвідуваних і популярних серед молоді. Поліція створила власні акаунти та електронні адреси у веб-середовищі, яке найбільше використовується молодими естонцями, замість інтерактивної сторінки на сайті поліції або прикордонної служби (посилання на інтернет-констеблів розміщується також на сайті поліції). За акаунтами стоять конкретні офіцери поліції. Відтак, кожен користувач мережі знає, з ким саме він віртуально спілкується. Така робота дає змогу поліції наблизитися до громадян, краще здійснювати профілактичні заходи й завдяки своїй віртуальній присутності в електронній мережі зменшувати рівень злочинності в ній – передусім тих злочинів, які вчиняються молоддю та проти молодих людей [2, с. 91].

На нашу думку, така діяльність сприяє підвищенню рівня довіри до поліції. Крім того, налагоджений контакт з населенням дозволяє оперативнотримувати інформацію (у тому числі криминологічного характеру).

Цікавим вбачається також проєкт «Триматися осторонь не означає бути в безпеці». Проєкт спонукає громадян втручатися в ситуацію з тим, щоб власними силами змінювати її на краще. Людям пояснюють, що через їхню бездіяльність хтось інший поряд може стати жертвою злочину. В рамках проєкту відбулася кампанія в ЗМІ (показ тематичного кліпу на телебаченні, розміщення плакатів, проведення інтерв'ю та публікації матеріалів з цієї теми), а естонська поліція провела заходи на місцях спільно з партнерами в державному, приватному і громадському секторах. У кліпі та на плакатах йшлося про відповідальність дорослих за продаж спиртного неповнолітнім. Із персоналом торговельних закладів проводилися бесіди щодо перевірки віку покупців. Окремі заходи були спрямовані на широкий загал і на добровольців [2, с. 92].

Дійсно, як неодноразово зазначалося вище, ефективна протидія злочинності можлива лише в разі тісної співпраці поліції з іншими суб'єктами. Особливо важлива співпраця з громадами, від якої залежить стан злочинності у тому чи іншому населеному пункті.

З наведеного випливає, що діяльність поліції Естонської Республіки зорієнтована на профілактику злочинності. Поліція, як суб'єкт боротьби зі злочинністю, в більшості випадків робить ставку саме на кримінологічну діяльність, яка дозволяє зменшити кількість вчинюваних на території держави кримінальних правопорушень.

Отже, на підставі викладеного вище можна зробити висновок про те, що кримінологічна діяльність займає одне з центральних місць в роботі поліції Угорщини та Естонської Республіки. Цікавим вбачається досвід реалізації таких профілактичних програм, як «І сам так не роби, і комусь не дозволяй!» (Угорщина) та «Інтернет-констеблі» (Естонська Республіка), які, на нашу думку, доречно реалізувати і в Україні.

Перспективним напрямком подальших наукових пошуків вважаємо дослідження досвіду кримінологічної діяльності поліції таких країн Балтії, як Латвія та Литва.

Список використаних джерел:

1. A Rendőrségről: törvény. 1994. évi XXXIV // Wolters Kluwer Hungary Kft: weboldal. URL: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99400034.tv> (дата звернення: 27.02.2020).
2. Belinda Wijckmans, Dr. Noël Klima, Rosita Vanhauwaert. Поліцейська діяльність, орієнтована на громаду, в Європі: концепції, теорія та практика. Серія посібників EUCPN. Посібник № 2. Брюссель, 2012. 136 с. URL: <https://cop.org.ua/ua/korysni-materialy/posibnik-politsejska-diyalnist-orientovana-na-gromadu-v-evropi-kontseptsiya-teoriya-ta-praktika> (дата звернення: 27.02.2020).
3. Politsei ja piirivalve seadus. Vastu võetud 06.05.2009 // Riigi Teataja: veebilehele. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/104072020002> (дата звернення: 27.02.2020).
4. Чумак В. В. Інноваційні підходи до роз'яснювально-превентивної діяльності поліції Грузії та країн Балтії: досвід для України. *Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка*. 2019. Вип. 1 (85). С. 193-200.

